

Dosentti Lasse Kankaan juhlapuhe kirjaston 90-vuotisjuhlassa 22.11.2002

Arvoisa vararehtori
Arvoisa kirjastoväki
Arvoisa juhlayleisö!

Sanotaan, että inhimillisen kulttuurin tärkein ja konkreettisin tulos on kirjoitettu sana, kirjat ja kirjastot. Samoin voidaan todeta, että Jyväskylän yliopistoajatuksen ensimmäinen konkreettinen tulos oli Jyväskylän tieteellinen kirjasto, sen perustaminen 90 vuotta sitten.

Jyväskylän tieteellisen kirjaston perustamisessa oli keskeisin toimija Jyväskylän kaupunginvaltuuston vuonna 1911 asettama yliopistovaliokunta. Tämän valiokunnan toiminnassa näkyy Jyväskylän yliopistoajatuksen merkittävin erityispiirre ja aivan erityisesti se näkyy tieteellisen kirjaston perustamisessa. Oppineiden ja kansainvälistäkin kokemusta hankkineiden seminaarin lehtorien vaikutuksesta Jyväskylän yliopistokeskustelua leimasi viime vuosisadan alkupuolella akateemisuus eli keskeistä oli tieteen näkökulma. Tässä suhteessa Jyväskylän yliopistokysymyksellä oli oma erityinen sävyensä verrattuna muiden kaupunkien, esimerkiksi Mikkelin ja Kuopion yliopistokeskusteluun ja toimintaan.

Jyväskylän lisäksi myös Mikkelin ja Kuopion kaupunginvaltuustot asettivat vuonna 1911 yliopistovaliokunnat, mutta ne perustelivat korkeimpaan opetukseen ja tutkimukseen liittyviä tavoitteitaan nykyajan termejä käyttäen ensisijaisesti aluepoliittisilla näkökohdilla. Jyväskylässä perustelut olivat sen sijaan tiedepoliittiset eli todisteltiin, että autonomisessa Suomessa oli välttämätöntä nostaa erityisesti kasvatustieteet eurooppalaiselle tasolle.

Kun yliopistokysymystä tarkasteltiin tieteen lähtökohdista, oli johdonmukaista, että tulevan yliopiston perustaksi päätettiin perustaa tieteellinen kirjasto. Esillä oli myös toinen hanke eli Jyväskylän maakunta-arkisto Pohjois- ja Keski-Suomea varten. Se ei kuitenkaan siinä vaiheessa toteutunut ja maakunta-arkisto perustettiin vasta vuosikymmeniä myöhemmin professori Mauno Jokipiin ponnistelujen tuloksena. Mutta tieteellisen kirjaston perustamisessa onnistuttiin, ja oleellista Jyväskylän yliopistokysymyksen kannalta oli, että kirjastoa ei rajattu palvelemaan vain kasvatustieteitä ja psykologiaa, vaan lähtökohtana oli alusta lähtien laajaalainen tieteellinen kirjasto.

Tieteellinen kirjasto sai vuonna 1919 vapaakappaleoikeuden suomalaisiin painotuotteisiin, ja se siirtyi vuonna 1918 yliopistohanketta ajamaan perustetun Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen vastuulle. Yhdistys teki 1920-luvun alussa erittäin merkittävän linjavalinnan. Se päätti keskittyä toiminnassaan tieteellisen kirjaston kehittämiseen. Kasvatusopillisen korkeakoulun perustamishanke jätettiin käytännössä seminaarien lehtorien ja erityisesti Kaarle Oksalan huoleksi. Perusteet linjaratkaisuun olivat selvät. Jyväskylän Yliopistoyhdistys tähtäsi yliopiston perustamiseen tähän kaupunkiin. Oli tärkeää kehittää tieteellistä kirjastoa ja erityisesti sen nopeasti karttuvaa Fennica-kokoelmaa tulevan yliopiston perustana.

Seuraava merkittävä ratkaisu yliopistotavoitteen kannalta oli Jyväskylän tieteellisen kirjaston lahjoittaminen Kasvatusopilliselle korkeakoululle vuonna 1936. Kouluhallitus vastusti ankarasti lahjoituksen vastaanottamista, koska laaja-alaisen tieteellisen kirjaston väitettiin suuntaavan korkeakoulua kohti yliopistoa, mikä epäilemättä olikin lahjoittajan, Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen tavoite.

Kasvatusopillisen korkeakoulun vapaakappaleoikeudella varustettu tieteellinen kirjasto oli yliopistotavoitteen kannalta tärkeä seikka, sillä Fennicakokoelma karttuminen loi merkittävällä tavalla pohjaa laajenukselle yliopiston suuntaan. Ei olekaan sattuma, että kirjasto oli keskeisessä roolissa, kun Jyväskylässä juhlittiin toukokuussa 1959 korkeakoulun uutta päärakennusta ja samalla filosofisen tiedekunnan perustamista, opetuksen ja tutkimuksen laajentumista humanistisille tieteenaloille.

Kirjastoa esiteltiin maan presidentille, pääministerille ja muille kutsuvieraille. Kirjaston laajuus oli kaikesta päättäen valtakunnan ylimmälle johdolle yllätys. Presidentti Urho Kekkonen ihmetteli ja ihasteli, miten suurenmoinen kirjasto laajentuvalla Kasvatusopillisella korkeakoululla jo siinä vaiheessa oli.

"Kirjaston kehitys määrää korkeakoulunkin kehityksen", otsikoi puolestaan Keski-suomalainen juhlaselostuksen sisäsivun pääjutun siteeraten kirjastonhoitaja, teologian lisensiaatti Pekka Raittilan puhetta. Raittila korosti, että kirjaston laatu tulisi määräämään, miten tulevaisuudessa Jyväskylän yliopisto tulisi tehtävistään selviytymään.

Korkeakoulun kirjaston nostaminen keskeiseen rooliin vuoden 1959 juhlissa on tulkittavissa niin, että kirjastoa esittelemällä arveltiin saatavan maan poliittinen johto vakuuttuneeksi siitä, että korkeakoululla oli valmiina hyvä perusta - laaja-alainen tieteellinen kirjasto - kehitykselle ja kasvulle kohti yliopistoa. Ainakin maakuntalehden juttu presidentin, pääministerin, useiden ministerien ja maaherran kommentteista antaa viitteitä siitä, että tässä tavoitteessa myös onnistuttiin.

Viimeistään 1960-luvun lopulla oltiin tilanteessa, jossa kirjaston tilat ja mahdollisuudet palvella kasvanutta opiskelija- ja tutkijakuntaa eivät olleet enää riittävät. Uuden kirjastotalon valmistuminen 1970-luvun puolivälissä on jäänyt opiskelijapolveni mieliin merkkitaipauksena monestakin syystä. 1970-luvun opiskelijoiden yhteiskunnallisen toiminnan kansainvälistä lennokkuutta ja Chile - solidaarisuusliikkeen mittasuhteita kuvaa hyvin ylioppilaskunnan edustajistossa tehty esitys kirjaston nimeämisestä Chilen syrjäytetyn presidentin mukaan Salvador Allenden kirjastoksi. Edustajiston enemmistöllä ei kuitenkaan ajatus yltänyt aivan niin laajoihin kansainväliin sfääreihin ja leikillään tuumailimme, että kirjasto voitaisiin mieluummin nimetä suomalaisten suurmiesten mukaan. Esillä taisi olla ajatus Paasikiven-Kekkonen kirjastosta ja taisipa joku maalaisopiskelija tarjota leikillään erään laihialaisen kirjailijankin nimeä!

Tämä kaikki oli kuitenkin ajan opiskelijaliikkeen pintakuohua, ja me opiskelijat olimme tyytyväisiä, kun opiskelutilat ja kirjaston palvelut paranivat. Syksyn 1974 tunnelmat kiteytti Kauhajoelle opettajaksi päätyneen silloinen matematiikan opiskelija Jarmo Mäki-Ketola todeten innostuneena, että "nyt saatiin talo, jossa on joka minuutti tehokasta peliaikaa!" Uskon, että monilla on samanlaisia kokemuksia kirjaston opiskeluun inspiroivasta ilmapiiristä. Näin siitä huolimatta, vaikka kirjaston tunnetusti tasokas kahvila on alusta lähtien antanut hyvät mahdollisuudet yliopistopiskeluun perinteisesti kuuluvaan akateemiseen joutilaisuuteenkin.

Mutta yliopisto on taas laajentunut. Onko kirjasto edelleen yliopiston kehitykselle ja laajentumiselle perustava muodostava tiedeyhteisön osa? Ainakin eräältä hyvin merkittävältä osalta se sitä on. Nimittäin kirjaston henkilökunta on lisääntyvästä työtaakastaan huolimatta säilyttänyt opiskelijoita ja tutkijoita uupumatta palvelevan perusasetteensa.

Kirjasto onkin avainasemassa, kun yliopistolta odotetaan lisää tehokkuutta koulutuksen ja tutkimuksen kaikilla tasoilla. Kun yliopisto asettaa tavoitteita tutkintojen määrässä ja ehdottomasti tutkimuksen tieteellisestä tasosta tinkimättä, on niiden saavuttamisessa kirjasto hyvin tärkeä. Jos kirjasto ei kykene kehittämään palvelujaan kasvavan tiedeyhteisön mukana, voi se pahimmassa tapauksessa muodostua tiedeyhteisön kokonaiskehitystä jarruttavaksi tekijäksi. Näin ei ole käynyt ja siitä kuuluu kiitos ennen muuta kirjaston henkilökunnalle. Palvelutasosta ei ole tingitty, vaikka asiakkaiden määrä on kasvanut.

Lisäksi tiedon hankintamahdollisuuksien ja kirjaston yhteyksien radikaali monipuolistuminen ja laajentuminen merkitsevät sitä, että palvelujen ja tietoa hakevien ohjauksen ja auttamisen tarve kasvaa. Tietotekniikan nopea kehitys ei vähennä kirjastovirkailijoiden työtä, vaan päinvastoin lisää sitä. Kaiken kaikkiaan yliopiston tavoitteiden saavuttaminen edellyttää tiedeyhteisön ytimen, kirjaston jatkuvaa kehittämistä. Hyvin palveleva kirjasto on keskeinen tekijä opiskelun, opetuksen ja tutkimuksen kannalta.

Jyväskylän yliopiston kirjasto on myös osa tämän kaupungin ja maakunnan kulttuurihistoriaa. Tieteellisen kirjaston perustaminen ja ne yhdeksän rautatievaunullista kirjoja helsinkiläisen antikvariaatti Minervan varastosta ovat tämän yliopiston lähtökohia. Runoilija Juhani Siljon aloittama suururakka Minervan kokoelman luetteloinnissa on vielä kesken. On ymmärrettävää, että kirjaston resurssit eivät siihen nyt riitä. Mutta eikö tavoitteeksi voitaisi asettaa Minervan kokoelmaan kuuluvan, luetteloimattoman kirjallisuuden luettelointi ja ehkä myös

aikanaan luetteloitujen kokonaisuuksien siirtäminen tietokantoihin. Esitän, että tämä hoidettaisiin erillisenä projektina kaupungin ja maakunnallisten tahojen rahoittamana. Se menneiden sukupolvien työ ja taloudelliset uhraukset, jotka tässä kaupungissa tehtiin 1910-luvulla perustan luomiseksi Jyväskylän yliopistolle velvoittavat Jyväskylän ja Keski-Suomen tähän kulttuuritekoon. Jyväskylän kaupunkia siihen velvoittaa myös se edistysellinen koulutusta ja tutkimusta arvostava Jyväskylän kunnallispolitiikan maineikas perinne, jonka komeimpia vaiheita on kaupunginvaltuuston asettaman yliopistovaliokunnan toiminta vuosina 1911-1918. Samalla tämä projekti nostaisi näyttävästi esille sen osan Jyväskylän kulttuurihistoriaa, jonka 90 vuotta sitten perustettu Tieteellinen kirjasto muodostaa.

Hyvät kuulijat!

Minulla on kunnia esittää Jyväskylän Yliopistoyhdistyksen työn jatkajan Jyväskylän yliopistosäätiön onnittelut ja jatkuvan menestyksen toivotukset yliopiston kirjastolle. Kehitettäköön kirjastoa niin, että myös tuleville opiskelijapalville kirjasto on paikka, johon kulminoituu opiskeluvuosien - jos ei nyt joka minuutti - niin joka tapauksessa runsaasti tehokasta peliaikaa!

Lasse Kangas
Dosentti